

Undersøgelsen ”Nutidens kulturarv” 2002-2003

Rapport til Kulturarvsstyrelsen om undersøgelsesresultaterne.

Lemvig Museum februar 2004

Af Mette Lund Andersen.

Indhold:

Undersøgelsen ”Nutidens kulturarv” 2002-2003	2
Fællesskab og lederskikkelser i Bonnet	5
”Et rullende logo” - Riis Bustrafik.....	9
Vestjyske værdier og Vestjysk Bank	12
Cheminova og lokalsamfundet.....	15
Hotellet som et fælles minde.....	19

Undersøgelsen ”Nutidens kulturarv” 2002-2003

Spørgeskemaundersøgelsen

Undersøgelsen ”Nutidens Kulturarv” blev påbegyndt i august 2002 med udsendelse af et spørgeskema til samtlige husstande på Lemvigegnen. Det skete ved hjælp af den husstandsdelte ugeavis, Lokalavisen. Skemaet blev endvidere uddelt til to gymnasieklasser samt til sognearkiverne i området. Endelig blev det indlagt på Lemvig Museums hjemmeside som et elektronisk skema, der kunne besvares direkte via pc. Der var gode erfaringer med sidstnævnte løsning, der fik folk til at skrive længere tekster, end hvis de benyttede det trykte spørgeskema.

Museet modtog 157 besvarelser. Desuden blev skemaets spørgsmål drøftet på velbesøgte møder arrangeret sammen med nogle af egnens sognearkiver.

Denne spørgeskemaundersøgelse var et led i den undersøgelse om ”Vestjysk særpræg og vestjyske værdier”, som Lemvig Museum har arbejdet med siden 1999.

Spørgeskemaet havde følgende udformning:

Nutidens kulturarv på vores egn – hvad er det?

De fleste mennesker gemmer på et eller andet, som stammer fra deres barndom eller som de har fået fra deres bedsteforældre. Hvis man spørger folk om, hvad de først vil redde, hvis huset brænder, så svarer de: ”Familiealbummet”. Hver enkelt persons og hver enkelt families hukommelse er vigtig lige netop for dem.

Samfundets fælles hukommelse kalder man nogen gange ”kulturarven”. Den skal vi tage vare på i fællesskab, for den er vigtig for os alle sammen.

Denne fælles kulturarv kan både findes i et landskab, en bygning, en virksomhed eller en ting, og i begivenheder, i sange, i lyde og dufte. Den findes i nutiden, men den har også tit rødder i fortiden – ligesom familiealbummet.

På Lemvig Museum vil vi gerne undersøge, hvilke ting der er vigtige for den fælles hukommelse lige netop her på egnen. Hvad er det, der er vigtigt for den lokale identitet og historie? Hvad er det vi her på egnen er stolte af og som vi gerne vil vise frem? Hvad er det vi vil tage vare på, så også de næste generationer kender deres rødder? Med andre ord: Hvad består *vores* kulturarv af her på egnen?

På museet håber vi, at rigtig mange vil sætte sig ned og tænke over spørgsmålene nedenfor – og svare på dem enten på spørgeskemaet her i Lokalavisen eller på Lemvig Museums hjemmeside. Man behøver ikke at svare på alle spørgsmålene. Når vi har jeres svar, så ved vi meget mere om, hvordan museet kan være med til at udforske og sikre egnens kulturarv.

1. Et vigtigt landskab

Nævn ét eller flere landskaber, som du synes er særlig betydningsfulde for vores egn. Giv en begrundelse og beskriv en tur i lige netop dette landskab.

2. En plante

Nævn en plante, som for dig er indbegrebet af denne del af Vestjylland. Beskriv en tur, hvor du oplever netop denne plante – en blomst, en busk, et træ, græs eller korn.

3. En duft eller lugt

Nævn en duft eller lugt, der får dig til at føle dig hjemme i Vestjylland. Beskriv hvorfor.

4. En lyd

Nævn en lyd, som får dig til at føle dig hjemme i Vestjylland. Beskriv hvorfor.

5. En bygning

Nævn en bygning, som du synes er særlig betydningsfuld for vores egn. Skriv lidt om, hvilken rolle den spiller for dig og egnen.

6. Et mindesmærke

Nævn et mindesmærke, som du synes markerer et vigtigt træk eller en vigtig begivenhed i egnens historie. Giv en begrundelse.

7. En begivenhed

Nævn en begivenhed – i fortid eller nutid, enkeltstående eller tilbagevendende - som du synes er en vigtig del af egnens historie og liv. Fortæl, hvorfor du lige netop vælger den.

8. En person

Nævn en person, hvis indsats og livsforløb du vil fremhæve som forbilledligt eller karakteristisk for egnen. Giv en begrundelse.

9. En fortælling

Nævn en fortælling eller en historie, som udtrykker noget væsentligt om egnen. Genfortæl eller gengiv den – og forklar, hvorfor du synes den er væsentlig.

10. En sang

Nævn en sang, der for dig er indbegrebet af lige netop denne del af Danmark. Begrund dit valg.

11. Et kunstværk

Nævn et kunstværk – et maleri, en skulptur eller andet – som du synes udtrykker noget væsentligt om egnen. Giv en begrundelse.

12. En bog

Nævn en bog, som du synes fortæller noget væsentligt om egnen. Og skriv hvorfor.

13. En virksomhed

Nævn en virksomhed, en bedrift eller en forretning, som du synes er særlig karakteristisk for egnen. Fortæl hvorfor du lige netop vælger den.

14. Et lokalt produkt

Nævn et nutidigt lokalt produkt, som du synes er typisk for egnen. Giv en begrundelse.

15. En ting

Nævn en ting, som du synes fortæller nogle vigtige historier om livet på egnen – stor eller lille, ny eller gammel. Måske en ting, som burde findes på det lokale museum? Fortæl hvorfor du vælger lige netop den.

Uddybende undersøgelser

I de uddybende undersøgelser har Lemvig Museum taget fat i landskaber, mindesmærker, fortællinger, begivenheder, fællesskaber, virksomheder og personer, der i besvarelserne omtales som karakteristiske for området eller som særligt vestjyske. Undersøgelsen har indkredset en række af de forskelle og ligheder, der findes i området – mellem befolkningen langs havet og inde i land, mellem købstaden og ”sydområdet”, mellem missionsfolkene, grundtvigianerne og dem der ikke er nogen af delene.

Gennem undersøgelsen har Lemvig Museum skaffet ny viden og materiale om emner, der i lokalområdet opfattes som særligt vestjyske, og som betyder noget for mange af de mennesker, som bor her. Undersøgelserne har kastet nyt lys over den vestjyske selvopfattelse og har desuden bidraget til en større forståelse af væsentlige aspekter af nutidens kulturhistorie på Lemvigegnen. Det er planen, at undersøgelsen skal indgå i en landsdækkende perspektivering i samarbejde med Dansk Folkemindesamling.

Undersøgelsesresultaterne skal formidles skriftligt, dels hver for sig, dels i en samlet udgivelse af undersøgelsen af de vestjyske værdier og særpræg.

Museets baggrund for undersøgelsen

Baggrunden for undersøgelsen er museets interesse i at afdække de mentale grænser, som findes inden for museets fysiske område. I læserbreve, politiske udmeldinger samt den almindelige debat i dagspressen og i det offentlige rum tegner der sig en mental grænse tværs gennem Lemvig Kommune, som med undtagelse af Bøvling Sogn falder sammen med grænsen til den gamle Tangsø Kommune, der eksisterede fra 1962-1970. Det er altså sognene Nees og Møborg og i særdeleshed Flynder i den sydøstlige del af Lemvig Kommune, som på nogle områder skiller sig ud, og står i opposition til den øvrige kommune. Grænsen mellem sydområdet og Lemvig har antagelig en forbindelse til de markante landskabelige forskelle mellem den magre hedeslette i syd og de fede morænebakker i nord, som historisk set har betydet, at befolkningen i syd generelt var mindre velstående end deres nordlige naboer. Det er nærliggende at antage at den misundelse på Lemvig som er et karakteristisk træk ved sydområdet, har sit udspring i disse forskelle i det fysiske miljø.

Formålet med undersøgelsen har været at komme nærmere en forståelse af den mentale grænse og den selvstændighedstrang, som kommer til udtryk på forskellige måder i sydområdet, og at finde ud af hvordan folk i sydområdet selv oplever sagen.

Konklusion

Sammenfattende kan man konstatere at den mentale grænse mellem Sydområdet og Lemvig stadig er en realitet, selvom det nok ikke er noget den almindelige borger i syd tænker så meget over. Grænsen markerer sig mest på det lokalpolitiske plan og tegnes især af en bestemt politiker, som ikke nødvendigvis har lige stor opbakning alle steder i sydområdet. Ikke desto mindre er han langt fra den eneste som oplever at sydområdet tilsidesættes økonomisk når der skal deles penge ud af kommunekassen. Set fra syd er Lemvig den rige by, som får alle fordelene, og sådan har det altid været. Alligevel er de medvirkende informanter ikke begejstrede for tanken om en storkommune, idet de frygter at Tangsøområdet vil miste endnu mere indflydelse i en sådan.

Fællesskab og lederskikkelser i Bonnet

Baggrund for undersøgelsen:

Undersøgelsen tager udgangspunkt i besvarelser til museets spørgeskema fra efteråret 2002 samt i tilbagemeldinger på et efterfølgende temaarrangement afholdt i Bonnet i januar 2003. Ud fra Bonnetboernes tilkendegivelser er historien bag følgende emner blevet indsamlet til museet:

En karakteristisk person i Bonnet: Tilde Mågård

En betydningsfuld bygning i Bonnet: Siloen i Bonnet

En vigtig begivenhed i Bonnet: Indvielse af naturstien

Endvidere er der gravet lidt i historien/myten om kirken i Bonnet

En vigtig begivenhed: Indvielsen af naturstien i Bonnet

Hvert år i maj er der indvielse af naturstien i Bonnet. Stien, der er ca. 2 kilometer lang og følger en rute hele vejen rundt om Bonnet by, blev etableret i begyndelsen af 1980'erne på initiativ fra Borgerforeningen og lodsejerne omkring Bonnet by. Tanken med stien var, at beboerne i Bonnet skulle have mulighed for at se byen fra nye vinkler og også at opleve det specielle landskab, der er omkring Bonnet med moser og dødishuller. I det lokale blad Springbalsaminen maj 1984 kan man læse, at lodsejerne rundt om byen har tilbudt adgangsret til deres jorder og har gjort et stykke arbejde med at flytte hegnspæle mv., så der blev plads til stien. Redaktionen udbringer derfor ”*et hurra til lodsejerne for deres initiativ og velvilje. Det er rendyrket fællesskabsfølelse.*”

Naturstien blev indviet første gang den 12. maj 1984, hvor borgerforeningen stod bag indvielsesarrangementet med vandring på stien, opgaver for børnene, pindemadder undervejs og mulighed for at købe øl og sodavand. Til den første indvielse mødte ca. 100 Bonnetboere op. Efterfølgende er stien blevet (gen-)indviet hvert forår med lignende arrangementer, dog med en del færre deltagere (i 2003 ca. 50). I de seneste år er indvielserne startet med fællesspisning på friskolen, hvor alle deltagere medbringer en ret. Herefter er der vandring på naturstien med opgaver for børnene.

Mogens Olsen som er aktiv i borgerforeningens bestyrelse har siden starten sørget for at gøre naturstien klar til indvielse hvert år. Han går en tur rundt og fjerner de største grene, klipper græs mv., så stien bliver klar til sommerbrug. Naturstiens rute er blevet ændret en smule i forhold til det oprindelige og følger nu St. Bonnetvej et stykke i stedet for at skrå ind over marken (jf. kort) Endvidere har man fået lavet en tilstødende sti fra Bøgelundvej, så der er mulighed for at afkorte ruten eller starte rundturen på dette sted.

En person som har betydet noget for Bonnet: Tilde Mågård.

Tilde Mågård blev født i Vandborg i 1924 som datter af husmand Henrik Mågård. Familien stammede fra Bøvling, men Tildes bedstefader Kresten Mågård havde slået sig ned i Bonnet og givet jorden til friskolen og forsamlingshuset der. Familien var radikale og grundtvigianere med stor interesse for undervisning og folkeoplysning. Denne overbevisning prægede både Tildes forældre, som var aktive i foreningslivet samt Tilde og hendes mand, som kom til at virke for sagen gennem en stor del af deres liv.

Da Tilde var 17 år flyttede familien til Bonnet, fordi hendes far var blevet valgt som uddeler på foderstofforretningen i Bonnet. Tilde hjalp til på kontoret. Hun var syg af leddegigt og gigtfeber og

kunne ikke gennemføre den læreruddannelse hun gerne ville have. Hun tog kurser på forskellige højskoler og påbegyndte også læreruddannelsen på det fri lærerseminarium i Ollerup. I 1956 blev Tilde gift med Niels Frederik Olsen, som var uddannet agronom og stammede fra Sønderjylland. Da Tildes far døde i 1958, flyttede parret til Bonnet, hvor Niels Frederik blev ny bestyrer af foderstofforeningen (LAG Lemvigegnens Andels Grovvarereselskab). Tilde arbejdede lidt på kontoret som bogholder.

I Tilde og Niels Frederiks hjem på Bøgelundvej skete der mange ting, der kom mange mennesker, og der blev udtænkt mange tanker og taget en del initiativer. Tilde fik de fleste af ideerne og kunne være meget vidtløftig, mens Niels Frederik var mere realistisk med hensyn til, hvad der kunne lade sig gøre. Datteren Agnethe fortæller: *Mor flåede bjørnen inden den var skudt, hun havde så mange ideer, så mange luftkasteller. Far var mere den, der havde begge benene på jorden, han var god til at sige, at nu prøve vi at vente og se.*

Parret var aktive i byens foreninger og bestyrelser og var med til at udtænke nye initiativer og arrangementer. Det var bl.a. Tilde, som stod bag at Bonnet fik en venskabsby i Norge i 1970'erne. Vægterlauget i Bonnet, som stadig eksisterer, blev også dannet ud fra Tildes idé, da man gerne ville have julebelysning i byen, men ikke havde penge til at lade det brænde hele natten. Det blev så vægterne, som skulle gå rundt og slukke lyset om aftenen. Det var også hos Tilde og Niels Frederik at lokalbladet Springbalsaminen opstod i 1979. Bladet uddeles fortsat 6 gange årligt i Bonnet. Endelig blev der på Tildes initiativ dannet en række studiekredse og aftenskolekurser i byen og omegnen, ofte med hende selv som underviser. Datteren Agnethe fortæller, at der skulle være 10 deltagere på kurserne, før der kunne gives offentligt tilskud, så det var vigtigt at have en fast deltagerstab. Der var altid tre sikre deltagere på disse kurser: Hende selv, faderen Niels Frederik og bedstemoderen, som boede hos familien.

I løbet af 1950'erne og 60'erne underviste Tilde på aftenskolekurser og i studiekredse i fagene litteratur, samfundsfag og håndarbejde. I forbindelse med sin undervisning kom hun i kontakt med oplysningsforbundet 'Folkevirke', hvis arbejde hun engagerede sig i, og som blev begyndelsen til Bøgelundskolen. Gennem folkevirke fik Tilde kontakter til andre ligesindede over hele landet, deltog i kurser om folkeoplysning mv. og udviklede ideen om at lave daghøjskole for arbejdsløse og socialt svage kvinder på Lemvigegnen. Bøgelundskolen, som åbnede i 1982, blev en af landets første daghøjskoler og blev også Tildes livsværk. Det var for hende en drøm, der gik i opfyldelse om end det skete i en noget sen alder, hun var 58 da skolen åbnede. Tilde blev endvidere først næstformand og siden formand i Foreningen af Danmarks Daghøjskoler, og deltog tit i denne egenskab i politiske lobbyarbejde for daghøjskolernes eksistensbetingelser. I 1987 blev Tilde udnævnt til at sidde i regeringens folkeoplysningsudvalg, som skulle udarbejde et forslag til folkeoplysningsloven.

I kraft af sit meget udadvendte engagement blev Tilde vant til at begå sig i forhandlinger med politikere og embedsmænd. Hun tog til Christiansborg for at forhandle økonomien på plads både for Bøgelundskolen og for daghøjskolerne i forening. Det fortælles om hende, at hun aldrig forsøgte at udgive sig for en anden, end den hun var. Hendes fremtoning var altid som bondekonen fra Vestjylland både i udseende og i dialekt. Der går endvidere en historie om at embedsmændene i ministeriet ikke altid forstod, hvad Tilde sagde på vestjysk, men at hun var så slagfærdig, at de bevilgede hende de penge, hun ville have. De kaldte hende for damen med håndtasken. Ifølge Tildes datter, havde Tilde en bevidst forhandlingsstrategi, som gik ud på at fremlægge sit problem på en måde, så politikere og embedsmænd selv fandt på den løsning, hun for længst selv havde udtænkt. Det var langt mere givtigt at lade dem tro, det var deres løsning end at fremlægge den som sin egen.

Tilte fik ridderkorset for sit arbejde med folkeoplysning og blev indstillet til denne hædersbevisning af de embedsmænd, hun plejede at forhandle med.

TM var leder af Bøgelundskolen indtil hun gik på pension i 1994 og flyttede til Bøvling, hvor hun boede indtil sin død i august 2003.

En betydningsfuld bygning: DLG-siloen i Bonnet

Siloen, som nu ejes af DLG, har tidligere tilhørt den lokale korn og foderstofforretning. Siloen byggedes i slutningen af 1950'erne, og er en slags vartegn for Bonnet, idet den kan ses på lang afstand, når man nærmer sig byen. En beboer fortæller om, hvorfor siloen er en vigtig bygning i Bonnet: *Det er fordi, den er synlig, ligegyldig hvor du kommer fra. Det er det første kig, man får af Bonnet, det er det første, vi kigger efter, når vi har været udenlands – hvem kan se DLG tårnet først? Så er vi hjemme.*

Siloen var gennem nogle år ramme om den årlige mosefest i Bonnet, som var en byfest for alle byens borgere. Man samledes til fællesspisning og dans i kornsiloen, når denne var tømt altså inden høsten. Mosefesterne fik deres navn, fordi de sidste festedeltagere ud på morgenen gik en tur rundt om byen i moseområdet (det var inden naturstien kom til). I begyndelsen af 1980'erne begyndte man at holde byfest andre steder.

Hvert år til jul sørger Borgerforeningen for, at der bliver sat et juletræ med lys op på toppen af siloen, hvor det kan ses i det meste af byen og langt ud på landet. Det er en tradition, som er genoplivet på initiativ af Kirsten Didsriksen, der husker juletræet på toppen af siloen som noget helt særligt, fra dengang hun var barn (i 1960'erne) og kom på besøg hos sin mormor i Bonnet

Kirken og Våbenhuset

Hos flere informanter har jeg fået historien om, at der på et tidspunkt skulle være en privatperson, som donerede eller testamenterede en sum penge til opførelse af en kirke i Bonnet. Den skulle ligge i området bag Brugsen. Pengene slog langt fra til, og interessen for at få en kirke i Bonnet manglede også. I 1972 i forbindelse med det nye skolebyggeri fik Bonnet Friskole lov til at lave tilbygningen 'Våbenhuset' for pengene. Tilbygningen bliver ikke brugt til noget kirkeligt, men navnet var nok til at udløse pengene. Våbenhuset ligger for enden af en gang med undervisningslokaler og bruges i dag til opbevaring af skolens kostumer samt andre materialer. En anden version af historien er, at det var planlagt, at opføre et rum i forlængelse af Våbenhuset, der også kunne fungere som kirkesal, dette byggeri blev dog aldrig til noget.

Ifølge et par ældre beboere er denne historie dog noget fordrejet i forhold til, hvad der i virkeligheden skete. Det er rigtigt, at et ægtepar, som boede i Bonnet, og som nok blev betragtet som lidt sære, en gang i 1930'erne bestemte, at de ville give et stykke af deres grund til byggeriet af en kirke. Ægteparret var som nogle af de eneste i Bonnet missionske og drev søndagsskole for byens børn, og de mente altså, at der skulle være en kirke i Bonnet. Grunden var imidlertid for lille til at bygge en kirke på, og havde ægteparret ikke nogen penge, som de kunne have givet til byggeriet af en kirke, og de to informanter har heller aldrig hørt om, at der skulle have været sådan en sum. Følgelig kender de ikke noget til en sammenhæng med byggeriet af Våbenhuset på Friskolen.

Historien er interessant uanset om den er sand eller ej. Er den sand således at der har eksisteret en pengedonation til en kirke i Bonnet, der i stedet blev brugt til at bygge et lokale på skolen kaldet våbenhuset, fortæller det noget om bonnetboernes pragmatiske måde at tackle givne omstændigheder til fælles bedste. Man har en sum penge til et formål, som ingen har interesse i, og

i stedet finder man så en løsning, som kan være til glæde for en stor del af byens borgere og særligt byens børn (selvom Våbenhuset virker som et lidt overflødigt lokale, der bruges som materialelokale). Hvis det endvidere er rigtigt, at donationen kom fra et missionsk ægtepar, er det decideret morsomt om end lidt tvivlsomt at overføre pengene til byggeri af en grundtvigsk friskole.

Er historien om Bonnet kirke derimod ikke sand, eller handler den om et privat tilbud om donationen af et beskedent stykke jord til en kirke, er det et folkløst interessant fænomen, at der opstår en fortælling, som kobler historien om kirkegrunden til historien om friskolens våbenhus. Historien om kirken fortæller noget om selvopfattelsen i byen. Dels at man ikke mener, at man har brug for en kirke, (der er kirker nok i de 6 sogne som grænser op til Bonnet). Dels at man i stedet får den kringlet sådan, at friskolen får gavn af pengene, som således kommer det jordiske liv til gode i stedet for det religiøse, helt i tråd med de grundtvigske tanker om oplysning, som har præget livet i byen. Samtidig kan myten om kirken i Bonnet og opførelsen af Våbenhuset betragtes som et etymologisk sagn – et sagn af typen som har til formål at forklare bestemte steder og stednavnes oprindelse, altså i dette tilfælde hvorfor Våbenhuset fik sit navn.

”Et rullende logo” - Riis Bustrafik

Baggrund for undersøgelsen

Undersøgelsen udspringer af en række besvarelser fra museets spørgeskemaundersøgelse som peger på Riis Bustrafik som et karakteristisk firma og den gamle indehaver Jacob Riis som en karakteristisk person for området. Formålet med undersøgelsen har været at finde frem til historien om vognmandsfirmaet og dets indehavere.

Riis bustrafik i årstal:

1898:Jens Fjordside, som er bosat på ejendommen Ørum nord for Ferring by, starter vognmandsfirmaet med dagvognskørsel mellem Ferring og Lemvig. Hestevognen kørte med passagerer, dyr, post og varer. (Foto af Jens Fjordside med vognen i Vasegården i Lemvig er affotograferet til museet).

Jens Fjordside drev ved siden af et beskedent landbrug.

1931: I Lemvig Folkeblad kunne man den 24.09 læse om Jens Fjordside på Ørum: ”Ejendommen har kun 6 tdr. Land, og den blev snart for lille for Fjordside Energi, hvorfor han begyndte som Vognmand med et Spand Heste og arbejdede med Leveringen af Grus. Ved stor Ihærdighed arbejdede han snart Virksomheden op til stadigt Arbejde for tre Spand Heste. Da Bilerne kom frem gik han resolut over til Benyttelse af dem, og siden 1922 har han oparbejdet en af Egnens største Vognmandsforretninger, idet han foruden at have grundlagt en fast rute mellem Bovbjerg og Lemvig raader over Lillebil og Lastbiler”.

1933: Jens Fjordside's datter Tinne bliver kæreste med Jacob Riis fra Lemvig. Jacob Riis er kommis i Ephraim Jensens Købmandsgård i byen, og det er til denne købmandsgård at dagvognen fra Ferring kører.

1934: Tinne Fjordside og Jacob Riis begynder at lede efter en købmandsforretning de kan drive. Samme år dør først Tinnes bror og senere hendes far Jens Fjordside. Jacob og Tinne bliver gift og flytter i stedet til Ferring for at drive vognmandsforretningen videre. De fortsætter også med landbruget ind til midten af 1960'erne, hvor det bortforpagtes. Parret får 3 sønner, den yngste Christian bliver født i 1946.

Efter krigen blomstrer virksomheden op. Folk får flere penge mellem hænderne og får lyst og råd til at se mere af landet og senere også af verden. Det udnytter Jacob Riis ved at lave busrejser til andre dele af landet – særligt Sønderjylland havde hans store interesse. Til at begynde med er udflugterne mest på bestilling, men op mod slutningen af 1960'erne begynder firmaet også at tilbyde planlagte udflugter og rejser til folk.

Da Christian Riis får kørekort i starten af 1960erne, begynder han at hjælpe til i firmaet og bliver efterhånden så glad for at køre, at han beslutter sig for at blive ved.

1976: Christian og Ingrid Riis overtager vognmandsforretningen. De skiller sig af med lastvognsdelen og koncentrerer sig om rutebilskørsel og anden personbefordring. De starter desuden et rejsebureau med europæiske rejsemål i tilknytning til bustrafikken. Ved overtagelsen bytter parret hus med Carl og Tinne Riis, der flytter over i aftægtsboligen ved siden af firmaet, som Christian og Ingrid har bygget.

2001: Firmaet deles. Sønnerne Søren og Jacob Riis overtager rejsedelen og åbner Riis Rejser i Lemvig. Forældrene fortsætter med rutebilskørsel og persontrafik i firmaet Riis Bustrafik i Ferring. Riis Rejser arrangerer busrejser i hele Europa og bruger hovedsagelig busser fra Riis bustrafik til rejserne. På den måde arbejder de to firmaer stadig tæt sammen.

Fortællinger om Jacob Riis

Jacob Riis var en kendt mand på Lemvigegnen. Han kom vidt omkring pga. sin buskørsel og var kendt for at snakke meget og med alle slags mennesker, hvorfor der var mange, der vidste, hvem han var. Han huskes stadig af mange mennesker på egnen, bl.a. har flere af de medvirkende i andre dele af undersøgelsen vidst hvem han var og også kunnet fortælle en lille anekdote om ham.

Jacob Riis huskes fortrinsvis som en glad og humoristisk mand, der havde en meget stor evne for at fortælle historier. Han endte mange mennesker og var en slags nyhedsbank, som bragte nyheder rundt i egnen. Endvidere var han velbevandret i Danmarkshistorien og kunne fortælle den med stor indlevelse for passagerer i busserne og for andre, han kom i kontakt med. Det var måske nok ikke hans drøm fra starten at få en vognmandsforretning i stedet for en købmandsbutik, men begge dele passede godt til hans personlighed, fordi det var steder, hvor han mødte mange mennesker og snakkede meget og hørte nyt fra egnen.

Han var glad for børn men også god til at sætte sig i respekt hos dem. De fik ikke lov til at hænge og larme i skolebussen. Hvis der var optræk til ballade, stoppede Jacob Riis bussen og gav urostifterne besked om at forholde sig i ro, eller de ville blive sat af. Det skete åbenbart af og til, der er flere informanter der fortæller om denne type episoder.

Endvidere var Jacob Riis involveret i politisk arbejde og bestyrelsesarbejde af forskellig art. Han sad i Vandborg-Ferring sogneråd og senere i Klinkby Kommunalbestyrelse, og han var også i skolebestyrelsen og i Nordvestbanks repræsentantskab. Hans politiske interesser drejede sig udover trafik om sociale emner, og han var i nogle år medlem af socialudvalget. Det fortælles om ham, at han også var dygtig til at forsvare sine egne interesser i de politiske sammenhænge, han indgik i. Han kæmpede for bedre forhold for trafik – bedre veje - og han fik også gennemført en tilladelse til at bygge sommerhuse på sin egen jord ved Ferring Strand. Derudover var han de fattiges ven, folk kom til ham, hvis de manglede penge, eller hvis de havde været udsat for noget uretfærdigt fra det offentliges side. Han kunne ofte hjælpe, enten økonomisk eller ved at bruge sine gode talegaver til at tale deres sag.

Riis bustrafik som noget karakteristisk for egnen

Det er interessant, at folk peger på Riis Bustrafik og Jacob Riis som henholdsvis en markant (vestjysk) virksomhed og person. Man kan pege på forskellige forklaringer: Dels er virksomheden lokal og har ligget det samme sted i mere end 100 år. Dels har virksomheden holdt sig inden for familien i 4 generationer. Den er stablet på benene på 'klassisk vestjysk' vis af en enkelt mand, som har bygget sit firma op fra grunden. Firmaet har udvidet sig gradvist, man har taget nogle chancer og satset (med måde) på nogle nye indtjeningsmuligheder, og dette har givet pote. Ejerne har selv udgjort grundstammen i virksomheden gennem tiden. Christian Riis og hans hustru Ingrid kører således også selv bus og sidder ikke bare hjemme på kontoret og styrer de ansatte. Ejeren har fingeren på pulsen og ved hvad arbejdet drejer sig om, og hvad der rører sig i firmaet. Riis rutebiler er endvidere synlige i lokalområdet idet de hvide busser med det blå logo ofte ses på vejen mellem Ferring og Lemvig, ruten de har kørt i mere end hundrede år. Det er således måske for nogen blevet en del af landskabsbilledet på Lemvigegnen.

Jacob Riis opleves som en markant person – sikkert fordi han har været en så kendt skikkelse på egnen, og fordi han ikke var bange for at lukke munden op – et i virkeligheden ikke særligt vestjysk træk! Endvidere har han stået i spidsen for vognmandsfirmaet og fået succes på 'vestjysk vis' jf. ovenstående.

Vestjyske værdier og Vestjysk Bank

Baggrund for undersøgelsen

Med sine mere end 125årige tilknytning til byen er Vestjysk Bank en af de gamle virksomheder i Lemvig. Formålet med den koncentrerede undersøgelse af banken har været at tegne et billede af, hvordan det er at drive en lokalbank på Lemvigegnen med de muligheder og begrænsninger det giver. Indenfor rammerne af museets arbejde med de vestjyske særpræg skulle undersøgelsen af Vestjysk Bank give svar på, hvordan dette hjørne af Vestjylland ser ud set fra den lokale bank?

Vestjysk Banks historie

Historien om Vestjysk Bank rækker tilbage til slutningen af 1800tallet, hvor der var to banker og en sparekasse i Lemvig. Sparekassen havde en stor del af sine kunder blandt tjenestefolk som sparede deres løn op i sparekassen. De to banker var Lemvig Bank stiftet i 1874 og Lemvig Folkebank stiftet i 1925 med rødder i Lemvig Landmandsbank stiftet 1898. De to banker havde forskelligt kundegrundlag, Lemvig Bank havde byens borgerskab og forretningsdrivende samt de større virksomheder, mens Folkebanken havde lidt mere 'folkelige' kunder som landmænd og lønmodtagere. Disse to banker blev i 1971 slået sammen under navnet Nordvestbank. Begge banker havde lokaler på Torvet og fortsatte i en årrække med hver sin bygning, men i 1975 blev bankerne også fysisk slået sammen. Den næste fusion fandt sted i 2002 hvor Nordvestbank gik sammen med Vestjysk Bank, der er stiftet i 1887 som Holstebro Landmandsbank. Den nye bank beholdt navnet Vestjysk Bank og fik hovedsæde i Lemvig. Banken har filialer i flere af de mindre byer på Lemvigegnen, i de fleste vestjyske byer samt i Viborg, Århus, Randers, Kolding mv.

Lokalbank i Lemvig

En lokal bank er en væsentlig del af et lokalområde, og bankens indtjening er afhængig af, hvordan det går de lokale erhverv. Banken er derfor samfundets spejl, fortæller den tidligere direktør i Nordvestbank:

Jeg plejer at sige, at en bank er et spejl af det samfund, som den opererer i. Hvis det går dårligt i et område, så afspejles det i bankens resultater. Vores tab vokser. Meget ofte for at forsøge at hjælpe gamle kunder, som vi stadigvæk troede på ville vinde, kunne vi give rentelettelser for at hjælpe dem igennem den midlertidige krise, som vi håbede det var. Så kunne vi nedsætte renten, og på den måde være med til, at de kom igennem krisen. Så på den måde når et område var i krise, så svandt bankens indtægter ind, fordi vi gav rigtig mange kunder rentelettelser. (Interview med tidligere ansat)

Nordvestbank oplevede således i 1980'erne nedgangsperioder for skiftevis landbrug og fiskeri, hvilket kunne mærkes på resultatet. Ifølge informanterne er en lokal bank mere large overfor kunder i lokalområdet med økonomiske vanskeligheder end de lokale filialer af store banker er. Det er nemmere for filialbanken at give et afslag på lån mv., når det er et hovedkontor i København, der har ansvaret, end når hovedkontoret ligger lokalt og kunderne kender mange af de ansatte. Det betyder også, at den lokale bank taber flere penge på kunderne, end filialbankerne gør, når der er nedgangstider i lokalområdet. I Nordvestbank forsøgte man i løbet af 1980'erne at gardere sig mod de store tab, som nedgangen i de primære erhverv kunne afstedkomme, ved at udvide banken med filialer i Århus og Randers. Ved at skaffe flere kunder med andre indtægtskilder end de fiskeri og landbrugsrelaterede erhverv, kunne man sprede risikoen for tab.

Den lokale bank er også i højere grad end de store banker forpligtet på at være en katalysator i lokalområdet og igangsætte nogle aktiviteter lokalt, som banken kan tjene på i længden. Det er både til glæde og fortjeneste for aktionærerne, at banken hjælper det lokale erhvervsliv i gang. I Nordvestbank har man bl.a. gjort det ved at skabe nogle rammer for at hjælpe iværksættere i området i gang. Samtidig støtter banken også foreningslivet og kulturelle aktiviteter i lokalområdet og får derigennem også god reklame.

Med hovedsædet i Lemvig har Vestjysk Bank ligeledes en betydning for den kommunale økonomi, idet banken betaler selskabsskat til kommunekassen, ligesom en stor del af medarbejderne betaler indkomstskat samme sted. Både beskæftigelsesmæssigt og skattemæssigt er banken derfor en gevinst for kommunen.

Det lokale kendskab

Det er ikke de bankansattes opfattelse, at der er nogen stor forskel på at være lokalbank i Lemvigområdet og i andre dele af landet. Lemvig er en lille by hvor man kender hinanden og måske ser sin bankrådgiver i andre sammenhænge end kun i banken. Som i mange andre lokale banker er kendskabet til kunderne bygget op gennem flere generationer, hvilket også er med til at give en større stabilitet i kundekredsen.

Det der er særligt, er at man kender sine kunder, næsten dem alle sammen, og hvis den ene ikke kender dem, så gør den anden [medarbejder] Det gør de ikke ovre i Østjylland. I de små samfund bliver de lokale banker mere integrerede, fordi de kender folk. 'Kender vi ham, og kan vi ikke godt låne ham de penge'. Der skulle ikke være langt, fra du søger et lån, til du får det i en lokal bank som i en af de større banker. (Interview med tidligere ansat)

Også i medarbejderstaben har der i Vestjysk Bank (Lemvigafdeling) været stor stabilitet da en stor del af de ansatte har været i banken i mange år. Det hænger sammen med at der er langt til nærmeste arbejdsplads hvis man vil arbejde i et andet bankhovedsæde.

Der er dog ikke i Vestjysk Bank et større engagement i lokalområdet, end mange andre lokale banker har i deres områder. Hvis man skal tale om noget, der adskiller Vestjysk Bank fra andre lokalbanker, må det være den specielle erhvervsstruktur, der kendetegner Lemvigegnen med meget landbrug og fiskeri, en del små virksomheder og meget lidt industri. Dette giver nogle andre opgaver for banken end et område med tung industri og flere lønarbejdere ville gøre. Endelig kan man måske tale om at bankkunderne i Vestjylland er lidt mere tilbageholdende med investeringer og risikable lån end i de østlige egne af landet, fortæller en tidligere ansat:

...denne forsigtighed og omtanke, som vestjyderne behandlede eventuelle planer med. Det var ikke noget, de førte ud i livet, før de selv havde sparet en god del af de penge op, der skulle til for at starte. Og dem var de omhyggelige med at sætte ind og følge med i, hvordan det nu udviklede sig, og hvor mange penge der var, og hvor store renter man havde fået. Som regel kastede de sig ikke ud for lånte penge, de havde en del af pengene selv. Jeg er ked af at sige, at de var påholdende, men vestjyder har ry for at de smider ikke rundt med pengene til løst og fast. De passer på deres penge, og det, synes jeg afgjort, er en dyd. (Interview med tidligere ansat)

De vestjyske bankkunder har en sund skepsis over for nye finansieringsformer mv., og de er også meget opsatte på at betale tilbage, hvad de skylder, men myten om at vestjyder altid har penge på

kistebunden holder ikke stik længere. De unge vestjyder har lært at bruge penge, og idealet om at der skal være noget tilovers til næste generation, er efterhånden blevet udvandet mange steder.

Vestjyske værdier

Efter den sidste fusion har Vestjysk Bank valgt at markedsføre sig på det, de kalder 'vestjyske værdier', der er formuleret som respekt, tillid, effektivitet, forandringsparathed og humor. Der er naturligvis tale om smart markedstækning, men at man finder på at sælge sig selv på at være vestjysk viser, at man selv tillægger og forventer at andre også tillægger denne betegnelse værdi. En bankmedarbejder forklarer, hvorfor det duer:

Det har nok lidt at gøre med fornemmelsen af, at uden for vores eget område er det ikke så ringe sagt på vestjysk at sige, at man er vestjyde. Det er stadig omgærdet af stabilitet og tillid at kalde sig vestjysk. Så derfor ved jeg, at det går godt ind rent markedsføringsmæssigt. (...) De er skabt af os selv de ord, men de er skabt på sådan en facon, at en østdansker godt kan forholde sig til det. Det har en eller anden aura at kunne kalde sig vestjysk. (Interview med ansat)

Det er med andre ord vestjydernes egne forventninger til, hvad folk i det øvrige land forbinder med det særligt vestjyske, som ligger til grund for bankens profilering af de vestjyske værdier. Selvom det er smart markedsføring, og det er et åbent spørgsmål, hvorvidt de værdier banken har fundet frem til er specielt vestjyske, viser eksemplet hvordan 'de andres' opfattelse af 'os' er med til at gøre os til det, vi er og skabe vores egen selvforståelse.

Cheminova og lokalsamfundet

Baggrunden for undersøgelsen

I museets spørgeskemaundersøgelse fra efteråret 2002 har flere af svarerne tilkendegivet, at de betragter Cheminova som en karakteristisk og vigtig virksomhed på Lemvigegnen. Da virksomhedens historie er underbelyst i museets arkiv, har formålet med undersøgelsen været at indsamle viden om virksomhedens etablering på Rønland i midten af 1950'erne og at forsøge at belyse virksomhedens betydning for området. Der er altså ikke tale om en decideret virksomhedsundersøgelse, der går tæt på produktion og arbejdsforhold, selvom disse i mindre grad har været inddraget. Informanterne i undersøgelsen er dels medarbejdere, der har været på fabrikken fra starten på Harboøre og kan huske, hvordan etableringen foregik, dels er det medarbejdere, som har beskæftiget sig med virksomhedens historie og dens (økonomiske) betydning for lokalområdet.

Cheminovas historie

Den kemiske fabrik Cheminova blev startet i slutningen af 1938 i Søborg af en ung kemiingeniør ved navn Gunnar Andreasen. Han etablerede sin første fabrik i Søborg, og begyndte der på fremstillingen af rustbeskyttelsesmidler. Under 2. Verdenskrig måtte produktionen imidlertid lægges om, da man ikke kunne få de fornødne råstoffer til den fortsatte fremstilling. I stedet gik man i gang med at fremstille erstatningsprodukter for forskellige varer, som på grund af krigen var svære at skaffe i Danmark. Det drejede sig om så forskellige ting som rågummierstatning, sukkererstatning og fortyndere til maling og lak. Efter krigen begyndte fabrikken, der i 1946 var flyttet til Måløv, at koncentrere sig om fremstillingen af insektgifte, da en række tyske patenter indenfor dette område var blevet frigivet med de allieredes sejr. Cheminova fik imidlertid problemer med naboerne og kommunen i Måløv, som mente at fabrikkens spildevand truede vandmiljøet. I 1953 solgte Gunnar Andreasen derfor fabriksbygningen og flyttede produktionen og dele af medarbejderstaben til Rønland. Her var der ingen naboer at genere med lugtgener, og i Harboøre sogn så man fra sognerådets side en fordel i at få en stor virksomhed til egnen. I tråd med tidens natursyn og den viden, der herskede på miljøområdet, vurderede man, at naturen havde kapacitet til at klare virksomhedens affaldsprodukter.

Gunnar Andreasen havde imidlertid svært ved at få lov at opkøbe jorden på Rønland fra de bønder, som boede der. Det første fabriksbyggeri kom derfor til at ligge på et inddæmmede sandområde lige sydvest for det nuværende fabriksområde. Det var simpelt og billigt byggeri af midlertidig karakter, men de provisoriske bygninger havde alligevel efter Gunnar Andreasens påfund navne fra den græske oldtid, f.eks. hed en af produktionshallerne Akropolis. I løbet af de første år lykkedes det Gunnar Andreasen at opkøbe arealet på selve Rønland og i slutningen af 1950'erne flyttede hele fabrikken ind i nye fabriksbygninger der.

Fabrikken skulle skaffe en del højtuddannet arbejdskraft til Vestjylland, særligt ingeniører og teknikere. For at gøre det nemmere for tilflytterne at flytte til Harboøre, opførte man en række huse i Harboøre by, som de nye medarbejdere kunne flytte ind i. Husene var i lighed med fabriksbygningerne simpelt byggeri, som i den lokale jargon gik under betegnelsen 'negerhytterne'. Husene var beliggende på det, der blev døbt Svampevej og Insektvej, fordi man på Cheminova producerede gift mod netop svampe og insekter, de to veje kaldes i dag Cheminova-byen. For enden af Insektvej opførte Gunnar Andreasen 'Slottet' til sig selv og sin familie. Det var et storstilet byggeri, som han selv tegnede, og som gik imod alle sikkerhedsregler for husbyggeri. Huset havde vinterhave og indendørs svømmepøl samt en udendørs tennisbane. Ved siden af Slottet lå

‘Kaninburet’, en slags kollegium for fabrikkens teknikerelever. For at imødegå problemerne med at skaffe uddannet arbejdskraft til Harboøre lavede man i begyndelsen en teknikeruddannelse på Cheminova, som var en slags kemiuddannelse tilpasset virksomhedens specifikke behov. Flere af de elever, der i sin tid fik denne uddannelse, er stadig ansatte som mellemledere på Cheminova.

Den egentlige motivation for at flytte produktionen til Rønland var den salthorst, som ligger i undergrunden der. Klor udgjorde en vigtig bestanddel af virksomhedens produkter, og tanken var, at man ved at placere produktionsanlæggene på Rønland selv kunne udvinde klor af den saltholdige undergrund. En af virksomhedens første investeringer var da også et saltudvindingsanlæg, som imidlertid hurtigt måtte skrottes, da det blev klart, at man ikke kunne få koncession på at sælge det overskydende salt, men kun måtte udvinde til eget forbrug. Dette var ikke rentabelt, og man måtte i stedet købe klor. De første år tjente man gode penge på at levere insektbekæmpelsesmidler til især Kina, men siden udvidede man markedet til også at gælde andre verdensdele - særligt USA.

Gunnar Andreasen - GA

Gunnar Andreasen (f. 1914) var den unge kemiingeniør, der startede fabrikken i 1938. GA, som han blev kaldt, var både en dygtig ingeniør og lidt af en opfinder. I sin erindringsbog (‘Første halvleg’ 1983) beskriver han, hvordan han under krigen opfandt diverse erstatningsprodukter og hurtigt fik dem sat i produktion. Det indtryk man får af ham, når man læser bogen, svarer meget godt til de beskrivelser mennesker, der har kendt ham, giver. Han var en initiativrig person, som havde mange ideer og også forstod at få dem omsat til virkelighed. Samtidig var han også en noget vidtløftig person, som af og til overvurderede sin egen rolle og betydning i de ting, han havde med at gøre. Han havde en omskiftelig personlighed, som gjorde, at man aldrig helt vidste, hvor man havde ham. Han kunne svinge fra at være indladende til at være direkte ondsindet og var derfor temmelig uberegnelig. Nogle medarbejdere forstod at tackle ham, mens andre led under hans svingende humør.

GA vægrede sig mod at blive kaldt direktør, og hans ydre fremtoning afslørede heller ikke umiddelbart hans position som virksomhedsleder. Han gik bl.a. ofte i bukser, som han selv lagde op med hæfteklammer. GA var gift 4 gange og havde en del børn og dertil forskellige andre kvindelige bekendtskaber. Med sin klare sans for forkortelser, benævnte han konerne for K1, K2, K3 og K4. På samme måde fik stadierne i fabrikkens vigtigste produkt Parathion også betegnelserne P0, P1, P2 osv. Navnet på et nyt produkt Fyfanon opstod, da en medarbejder lugtede til det og i GAs påhør udbrød: ‘Fy for fanden’!

Det forbliver lidt af en gåde, hvorfor GA i 1944 besluttede at lade virksomhedens aktier overgå til Århus Universitet og således danne universitetets forskningsfond. Dermed frasagde han sig sin personlige fortjeneste og afskar sine efterkommere fra en betydelig arv for i stedet at lade pengene blive til nytte for videnskaben. Man har spekuleret på, om dette var en bodsgerning i forhold til de penge, GA havde tjent under krigen, men der er intet, som tyder på, at han skulle have lukreret på handel med den tyske besættelsesmagt i højere grad end så mange andre. Tidligere medarbejder Benny Nielsen mener snarere, at donationen til AU var et udtryk for GA’s trang til at fremstå som en idealist og velgører.

GA’s sidste år på Cheminova var præget af hans stadig løsere greb om virksomheden. Han havde ansat en underdirektør (cand. oecon Poul Jepsen), som kunne se, at GA’s stil var til skade for virksomheden. Poul Jepsen havde gode kontakter til Århus Universitet, som formelt ejer Cheminova, og han fik foranlediget at GA blev afskediget. Det varede dog flere år, inden GA var helt ude af Cheminovas forretninger. Han fortsatte nemlig som selvbestaltet konsulent for fabrikken

og rejste rundt i verden og tegnede kontrakter på forskellige produkter, hvoraf flere slet ikke produceredes på fabrikken i Harboøre. Derhjemme havde man derfor besværet med at få reddet trådene ud. GA blev boende i Slottet, efter han var fratrådt, han døde i midten af 1980'erne, han nåede aldrig at skrive den planlagte anden del af sine erindringer. Slottet er nu nedrevet.

Virksomheden og lokalsamfundet

Den gæstfrihed som sognerådet i Harboøre i sin tid viste Cheminova, skulle vise sig at være en god disposition for eftertiden, når man ser på den betydning virksomheden har haft for beskæftigelse og økonomi både i Thyborøn-Harboøre Kommune og Lemvig Kommune. Cheminova beskæftiger ca. 700 personer på fabrikken på Rønland. Der er både ufaglærte, faglærte, håndværkere og folk med mellemlange og videregående uddannelser som laboranter, teknikere, ingeniører, økonomer mv. En stor del af de ansatte stammer fra lokalområdet og er enten startet på fabrikken som unge eller har en anden uddannelse eller erhverv bag sig. Siden virksomhedens start på Rønland har mange af de folk, der blev ansat i produktionen, været tidligere fiskere, som af økonomiske eller helbredsmæssige grunde ikke kunne fortsætte på havet, eller landmænd med landbrug, der var blevet for små til at kunne brødføde familien. De lange 12-timers vagter på skifteholdene passer godt sammen med et deltidslandbrug eller med en interesse for jagt og fiskeri, som mange af de ansatte udøver i egnens rige naturområder. Cheminova har også aftaget en del af den arbejdskraft, som blev tilgængelig ved afvandringen fra landbruget og nedgangen i de landbrugsrelaterede erhverv, f.eks. har mange tidligere mejerister fået ansættelse på fabrikken, hvor de har kunnet bruge deres ekspertise fra mejeriproduktionen i den kemiske produktion. Ud over at aftage en stor del af den lokale arbejdskraft har Cheminova også haft brug for at tiltrække højtuddannet arbejdskraft udefra i form af ingeniører og andre akademikere. Virksomheden har dermed bidraget til at øge antallet af højtuddannede i området, hvilket har betydet noget for Lemvig Kommunes uddannelses- og fritidsmuligheder. Oprettelsen af Lemvig Gymnasium skal således ses i sammenhæng med Cheminovas behov for at tiltrække faglig ekspertise til egnen, idet gymnasiet er en vigtig institution, når højtuddannede med børn skal bosætte sig i området.

Qua den selskabsskat Cheminova betaler, og den indkomstskat de ansatte betaler, har virksomheden også en stor økonomisk betydning i de to kommuner. Endvidere har Cheminova med sin økonomiske støtte af lokale foreninger og arrangementer bidraget til fritidslivet på egnen.

Det er informanternes opfattelse, af Cheminova har et positivt ry i lokalbefolkningen, netop fordi virksomheden betragtes som en god og stabil arbejdsplads, der bidrager til beskæftigelsen og økonomien i området. Cheminova betragtes i høj grad som uundværlig for egnen, selvom der nok er skruet noget ned for den lokale goodwill efter den fyringsrunde virksomheden har været ude i i 2003 for første gang i over 30 år. Fordi der er mange lokale ansatte, og de allerfleste på egnen i det mindste kender en, der arbejder på Cheminova, er opbakningen stor og tilliden til virksomheden generelt større end i det øvrige land, hvor Cheminova for mange er synonym med miljøkatastrofer.

Miljødiskursen - et hedt emne

Selvom det efterhånden er nogle år siden, at Cheminova sidst var i medierne pga. miljøforurening, er netop dette emne noget, der ligger alle informanter i denne undersøgelse meget på sinde, og som de alle uopfordret har taget op i interviewene. Det overordnede indtryk er en harme over de uretfærdigheder, de mener, der er blevet Cheminova til del op igennem 1970'erne og 1980'erne. Det er særligt sagen om giftdepotet ved hofde 42, der har optaget informanterne, fordi det her er helt åbenlyst at Cheminova handlede i overensstemmelse med gældende tilladelser og gældende viden om natur og miljø, da man op gennem 50erne og 60'erne brugte depotet til giftaffald. Senere

har også staten brugt depotet til giftrester, men eftertidens viden om de miljømæssige konsekvenser har alligevel gjort, at Cheminova blev udpeget som syndebuk, selvom det ved en retssag blev bevist, at Cheminova havde ryggen fri. Det er tydeligt, at de ansatte er vant til at skulle forsvare virksomheden mod denne type anklager også mange år efter, at skyldspørgsmålet er blevet afgjort, og virksomheden desuden for længst er gået over til andre og langt mere miljøsikre måder at komme af med affaldet på (for vores tid at se i hvert fald).

Hotellet som et fælles minde

Baggrund for undersøgelsen:

Baggrunden for undersøgelsen er museets ønske om at indsamle information omkring hotellivet i Lemvig, som er et væsentligt aspekt ved byens historie, da hotellerne særligt førhen var rammerne om byens forretningsliv og selskabsliv. Der er lavet en specifik undersøgelse af, hvad der er foregået på byens hoteller i sidste halvdel af 1900tallet.

Jespersens Hotel og Industrihotellet – de store hoteller

Der lå i 1900tallet en del forskellige hoteller i Lemvig by. Heraf er Industrihotellet i Vasen og Jespersens hotel i Søndergade de største.

Jespersens hotel, der startede som gæstgivergård i begyndelsen af 1800tallet, var byens fineste og dyreste hotel med den bedste restaurant. Hotellet havde sit navn efter kammerråd Jespersen som overtog hotellet i 1870 og drev det frem til 1911. Herefter bibeholdt hotellet sit navn under skiftende ejere, bl.a. i en længere periode (1933-1962) af Th. Jørgensen.

Industrihotellet var bygget af Industri- og Håndværkerforeningen i byen i 1919 og havde derfor en del selskaber og møder i dette regi. Hotellet ligger hvor de gamle foreningslokaler lå tidligere. Industrihotellet har siden 1939 været drevet indenfor familien Persson og ejes i dag af Anette og Leif Persson.

Forretningsmøder på byens hoteller

De aktiviteter, der er foregået på hotellerne, har ændret sig meget fra midten af 1900tallet og til i dag. I slutningen af 1960'erne hvor Otto Kristensen var overtjener på Jespersens Hotel og op til midten af 1970'erne, hvor Leif Persson havde overtaget Industrihotellet, var byens forretningsfolk og håndværksmestre stadigvæk faste formiddagskunder, som frekventerede hotellerne dagligt. Byens spidser havde deres daglige gang på hotellerne, hvor de mødtes en eller to gange om dagen. Første gang var omkring klokken 10.30, hvor der mødtes 6-8 mand på hvert hotel til en lille snak. På Jespersens hotel havde de en lille stue, som hed 'Kontoret', hvor disse møder fandt sted. Nogle af de folk som mødte op på Jespersens hotel var driftsbestyrer Ronø fra banen, urmager Smedegaard, Kjærgaard fra kulkompagniet, muremester Ry, bogtrykker Gadgaard, teglværksejer Willemoes og en eller to af byens håndværksmestre. De forsamlede fik hver 3 snitter og dertil 3 snaps plus en halv øl pr. mand. Når klokken var hen ad tyve minutter i tolv skiltes de igen, for at gå hjem til konerne og spise. Seancen gentog sig om eftermiddagen, hvor mange af de samme mennesker mødte op igen og fik deres kaffe. Et lignende mønster kunne iagttages på Industrihotellet og på flere andre af byens hoteller og kroer. Mange forretningsfolk havde deres faste sted, for så vidste de andre, hvor i byen man kunne finde dem. Om søndagen mødtes en stor del af de faste formiddagsgæster til sammenkomst på Bovbjerg Badehotel.

Hotelliv

En vigtig funktion for hotellerne var naturligvis at leje værelser ud til rejsende. Det var primært forretningsrejsende, som kom til Lemvig for at handle, som boede der. I nyeste tid er det rejsende montører eller gæster til de større virksomheder som indkvarterer sig for natten. Industrihotellet havde også enkelte fastboende pensionærer, som lejede værelser mere permanent og spiste i restauranten hver dag. Bl.a. Olaf Gantriis som var fru Perssons fætter. Det var Erna Persson (LPs mor) som tog sig særligt af de fastboende gæster og sørgede for dem.

Byens hoteller var ramme om mange møder og generalforsamlinger, som blev holdt i de store sale, hvor der var plads til flere hundrede mennesker. Alle byens større virksomheder og foreninger holdt deres møder på hotellerne, bl.a. fiskeriforeningen, landboforeningen, de lokale banker mv. Disse arrangementer forløb med møder, spising og efterfølgende kaffe og kortspil i salonerne. Det var altid i hverdagene om vinteren, at den type møder blev holdt. Om vinteren og særligt i juledagene afholdtes der baller på hotellerne, hvor der var levende musik og mange gæster. Gæsterne spiste sjældent på hotellet, men mange fik smørrebrød, og der blev drukket en del øl og brændevin til lejligheden.

Bag Jespersens hotel var der grisetov hver fredag eftermiddag, hvor alle bønderne ude fra oplandet kom ind til byen for at handle grise. Når de havde afsluttet handlen kom de ind på hotellet for at få en kop kaffe og et stykke wienerbrød og måske en cigar. En stor del af bønderne blev hængende og spiste i restauranten og spillede kort og snakkede til langt ud på aftenen.

Endelig blev byens hoteller også brugt til private fester af enhver art. Alle livets højtider blev fejret på hotellerne, ofte med langt over 100 gæster. Man kunne holde festen rundt om i forsamlingshusene, men skulle det være noget særligt, skulle det være på f.eks. Jespersens Hotel. Overtjener Otto Kristensen bed mærke i den pengerigelighed, der var på Lemvigegnen i forhold til Herning, hvor han tidligere var ansat. Skulle nogen holde fest eller møde på Jespersens Hotel, spurgte de sjældent om, hvad det kostede, men folk var meget optaget af, at der skulle være god mad og mad nok. Det var det vigtigste.

Jespersens hotel blev overtaget af Industrihotellet og lukkede i slutningen af 1970'erne. I dag er Industrihotellet det eneste hotel i Lemvig by. Hotellet er fortsat rammen om mange møder, hvor der skal være plads til mange, og hvor mødedeltagerne skal bispises eller have kaffe. Industrihotellet har også fortsat større og mindre private fester og efter at Missionshotellet lukkede, er der kommet mere gang i begravelsesselskaberne, hvor folk fra hele oplandet kommer ind og skal have kaffe på hotellet. Det er efterhånden meget det ældre publikum, som holder fest på Industrihotellet, mange af kunderne har gennem livet holdt deres bryllupper og barnedåb i de kendte omgivelser og fortsætter derfor med at vælge Industrihotellet, når der skal være sølv- og guldbryllup og runde fødselsdage.